

„Na pole” czy „na dwór”? Polszczyzna regionalna na wybranych przykładach

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Zenon Klemensiewicz, *Historia języka polskiego*, Warszawa 1982, s. 77–78.
- Źródło: Zenon Klemensiewicz, *Historia języka polskiego*, Warszawa 1982, s. 372.
- Źródło: Zenon Klemensiewicz, *Historia języka polskiego*, Warszawa 1982, s. 88–89.

„Na pole” czy „na dwór”? Polszczyzna regionalna na wybranych przykładach

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy zdarzyło ci się nie zrozumieć, co mówi ktoś, kto pochodzi z innego regionu Polski niż ty? Albo osoba ze starszego pokolenia, posługująca się słowami, które tobie są obce? Polszczyzna nie jest jednolita. W niektórych regionach naszego kraju można spotkać się ze specyficznymi cechami językowymi, niewystępującymi w ogólnej, tzw. literackiej polszczyźnie.

Czy wiesz na przykład, co to jest mątewka? A firlejka albo kołotuszka? A fyrtak? Być może znasz tylko jedno z tych określeń, a może żadnego. Tymczasem wszystkie one nazywają prosty kuchenny przyrząd, służący do mieszania albo ucierania. Nazwy pochodzą z różnych regionów dawnej i współczesnej Polski.

Mątewka, czyli kołotuszka, firlejka, fyrtak
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

- Dowiesz się, czym się różni polszczyzna regionalna od dialektów.
- Poznasz odmiany regionalne polszczyzny.
- Wskażesz regionalizmy krakowskie, poznańskie i warszawskie.
- Ocenisz, czy warto dbać o zachowanie regionalnych odmian polszczyzny.

Przeczytaj

Historyczne uwarunkowania języka

Ośrodki kształtowania się etnicznej polszczyzny przed powstaniem państwa polskiego (w okresie przedpiśmiennym, do poł. X w.)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Dzieje naszej ojczyzny były bardzo burzliwe. Ziemie polskie podlegały rozbiciu dzielnicowemu, niektóre obszary zostały utracone, część z nich odzyskano, a ostateczne rozproszenie terytorialne spowodowały zabory. W tych warunkach nie można było uniknąć zróżnicowania językowego polszczyzny i jej podziału na odmiany regionalne, [dialekty](#) i [gwary](#). Różnice językowe, o których wyżej mowa, zazwyczaj wiążą się z jakimś obszarem, dlatego są określane geograficznie. Nie stanowią jednak poważnego problemu w komunikacji, nie uniemożliwiają wzajemnego porozumienia. Tym bardziej, że w perspektywie historycznej to właśnie odmiany regionalne polszczyzny stały się podstawą polskiego języka ogólnego.

” Zenon Klemensiewicz

Historia języka polskiego

Język narodowy występuje w dwóch odmianach: jako język ogólny i język regionalny [...]. Język ogólny jest produktem rozwoju historycznego. Można go określić jako tę odmianę językową, której się używa w życiu publicznym, którą się uprawia w szkole, która stanowi składnik wykształcenia, która jest poddana normom poprawnościowym gramatycznym i leksykalnym. Druga odmiana, mianowicie język regionalny, to zróżnicowane terytorialnie gwary ludowe. Ze stanowiska historyczno-rozwojowego język wstępnej fazy dziejów zbiorowiska ludnościowego, przekształcającego się z czasem w naród polski, jest właśnie językiem regionalnym. Z niego się rozwija, na nim się nawarstwia język ogólny.

Źródło: Zenon Klemensiewicz, *Historia języka polskiego*, Warszawa 1982, s. 77-78.

Przez dialekt najczęściej rozumie się ludową odmianę języka polskiego używaną na jakimś większym obszarze (dialekt mazowiecki, dialekt wielkopolski itd.), natomiast gwara ma mniejszy zasięg; jej występowanie może się ograniczać nawet do jednej wsi. Zarówno dialekt, jak i gwara nie są odmianami języka ogólnopolskiego. Taką odmianą jest natomiast polszczyzna regionalna. Może ona występować w odmianie mówionej i pisanej, przy czym odznacza się zróżnicowaniem stylowym, którego gwary, obecne tylko w mowie, są pozbawione. Polszczyznę regionalną posługują się ludzie należący do różnych warstw społecznych, zamieszkujący miasta lub wsie, co odróżnia ją od dialektów i gwar, wiązanych raczej ze społecznościami wiejskimi. Ta różnica nie jest dziś tak wyraźna jak dawniej, ponieważ cechy językowe niegdyś charakterystyczne dla określonych grup społecznych (np. gwary pierwotnie były ograniczone do warstwy chłopskiej, regionalne odmiany polszczyzny występowały m.in. w języku inteligencji) uległy wymieszaniu.

Zasięg dialektów języka polskiego w granicach Polski (według Karola Dejny)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Na początku XX wieku wyróżniano trzy odmiany regionalne polszczyzny: krakowską (małopolską), poznańską (wielkopolską) i warszawską (mazowiecką). Z czasem dodano jeszcze polszczyznę pomorską (Grudziądz, Tczew, Starogard), północnomałopolską (Łódź, Radom, Kielce, Lublin) i górnośląską. Jednak najpowszechniejsze są pierwsze trzy odmiany. Wyrazy, ich formy, związki frazeologiczne czy sposoby wymowy charakterystyczne dla poszczególnych regionów (np. małopolskie wyrażenie ‘na pole’ i używane w pozostałych częściach kraju ‘na dwór’) noszą nazwę [regionalizmów](#).

Regionalizmy krakowskie

W wymowie krakowskiej, poza udźwięcznieniami, można usłyszeć akcentowanie i wydłużanie sylaby wygłosowej na końcu zdania, np. w dialogu: – *Anteek, idziesz na ryby?* – *Niee, bo mi matka wyndkee spoliłaa*¹. Występują także uproszczenia grup spółgłoskowych *trz > cz*, *strz > szcz*, *drz > dż*, np. *czeba* (= trzeba), *wszcząśnięty* (= wstrząśnięty), *dżewo* (= drzewo). W wyrazach typu *daj*, *wczoraj* dochodzi do zmiany *a > e* przed jotą, czyli mówi się: *dej*, *wczorej*.

Niektóre rzeczowniki mają rodzaj inny niż w mowie ogólnopolskiej, np. *fałd* ‘fałda’. Czasownik *śmiać się* w 3 osobie liczby mnogiej czasu przeszłego ma zgodną z językiem ogólnopolskim formę *śmiali się* (podczas gdy w regionie warszawskim często spotyka

się postać *śmieli się*). W nazwach istot młodych zachował się dawny mianownik na -ę, por. *kurczę*, *szczenię* w opozycji do mazowieckiego, bardzo produktywnego [sufiksu](#) -ak (kurczak, szczeniak).

W leksyce małopolskiej możemy spotkać się z takimi słowami i wyrażeniami, jak *ziemniaki* 'kartofle', *borówki* 'czarne jagody', *jarzyna* 'włoszczyzna', *na polu* 'na dworze', *oglądnąć* 'obejrzeć', a także fonetycznie przekształconymi *profesor*, *mól* itd.

Plakat z charakterystycznym dla gwary krakowskiej zakończeniem „-że”

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Regionalizmy poznańskie

Zdarza się, że rodzaj rzeczownika jest odmienny od ogólnopolskiego, np. ten strucel, ten goleń, ta selera. Wielkopolskie sufiksy to m.in. -alka (sypialka), -owy w nazwach zawodów (gajowy, mundurowy, listowy), zdrabniające -yszek zamiast -eczek, -aczek, -yczek (kamyszek, dołyszek), przymiotniki właściwościowe na -aty, -ity, -yty zamiast ogólnopolskich -asty, -isty, -ysty (liściaty, posuwity zamiast liściasty, posuwisty).

Wśród leksykalnych regionalizmów na wyróżnienie zasługują *pyry* 'kartofle', *balwierz* 'fryzjer', *giglać* 'łaskotać', *guła* 'indyczka', *laczki* 'pantofle domowe', *szneka* 'drożdżówka', *rżany* 'żytni', a także regionalizmy znaczeniowe, takie jak *febra* 'opryszczka', *góra*

'strych', *kromka* 'piętka chleba', *miałki* 'płytki' czy *sklep* 'piwnica, pomieszczenie podziemne'.

Przykłady kultywowania gwary poznańskiej na wlepkach

Źródło: domena publiczna.

Regionalizmy warszawskie

Do regionalizmów warszawskich należy mieszanie tematów czasownikowych -eć/-ić(-yć), np. *wymyślić*, *widzić*, *słyszyc* (zamiast *wymyśleć*, *widzieć*, *słyszeć*) oraz zakończenie -eli w miejsce ogólnopolskiego -ali (typ *śmieli się*). Jednym z najbardziej wyrazistych i rozpowszechnionych w języku ogólnopolskim regionalizmów warszawskich jest sufiks -ak (*kurczak*, *blaszak*, *dzieciak*, *okrągłak*).

Dla [leksyki](#) warszawskiej charakterystyczne są wyrazy i wyrażenia: *chaber* 'bławatek', *wędliniarz* 'wytwórca wędlin', *okrasa* 'omasta', *kubeł* 'wiadro', *włoszczyzna* 'jarzyny', *na dworzu* 'na zewnątrz domu', *zsiadłe mleko* 'kwaśne mleko'.

Regionalizmy warszawskie są w uprzywilejowanej pozycji względem innych, ponieważ dzięki mediom i autorytetowi stolicy upowszechniają się w języku ogólnopolskim.

Tablica na skwerze Gwary Warszawskiej
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Połączenia międzywyrazowe: wymowa krakowsko-poznańska i warszawska

Pod względem fonetycznym (brzmienia) jedną z najbardziej rozpowszechnionych i rozpoznawalnych cech jest wymowa połączeń międzywyrazowych: udźwięczniająca w Krakowie i Poznaniu (tzw. wymowa krakowsko-poznańska), a nieudźwięczniająca w Warszawie (wymowa warszawska). Po zaniku [jerów](#) spółgłoska wygłosowa (czyli ostatnia w wyrazie) zawsze jest bezdźwięczna, niezależnie od pisowni. Słowa *kot* i *kod* wymawia się w całej Polsce identycznie: [kot]. Jednak na styku dwóch wyrazów, z których drugi rozpoczyna się samogłoską lub [spółgłoską sonorną](#) (*r, l, ł, j, m, n*), wymowa wygłosowej spółgłoski pierwszego wyrazu może się różnić w zależności od regionu, a dokładniej: typu wymowy. W wymowie krakowsko-poznańskiej taka spółgłoska ulega udźwięcznieniu, natomiast w wymowie warszawskiej pozostaje bezdźwięczna. Przykłady w tabeli zamieszczonej poniżej wyjaśniają to zjawisko:

Wymowa krakowsko-poznańska	Wymowa warszawska
[głoz_menża]	[głos_menża]
[zew_ojczyzny]	[zef_ojczyzny]

Wymowa krakowsko-poznańska	Wymowa warszawska
[wykład_monograficzny]	[wykłat_monograficzny]
[gonźdz_leśny]	[gonszcz_leśny]
[paz_anny]	[pas_anny]

Fonetykę krakowsko-poznańską różni w stosunku do warszawskiej także wymowa tylnojęzykowego η (nazwa tego dźwięku to „nga”) przed tylnojęzykowymi spółgłoskami *k, g*; np. mango, wińko w opozycji do warszawskiego *mango, winko*.

Istnieje też szereg innych zjawisk, na podstawie których można wnioskować o pochodzeniu rozmówcy z Mazowsza, Małopolski lub Wielkopolski.

Język jako wartość

Do najważniejszych funkcji języka należy funkcja komunikacyjna. Język spaja społeczeństwo, pozwala na wzajemne porozumienie i sprawne współdziałanie. Dotyczy to w tym samym stopniu języka ogólnego, co dialektów i gwar. Jak długo członkom danej społeczności – czy to małej, czy to dużej – wystarcza właściwy im sposób komunikowania się, tak długo spełnia on swoje funkcje. To jeden z powodów, dla których tak ważny jest szacunek wobec gwar i dialektów, ich poznawanie, pielęgnowanie oraz dbanie o ich przetrwanie.

Język stanowi istotne źródło wiedzy o przeszłości narodu, dawnych zwyczajach, wierzeniach, stosunkach społecznych. Wiele wyrazów i cech językowych, które wyszły z użycia w polszczyźnie ogólnej, zachowało się w gwarach. Podobnie jak sposób postrzegania świata.

Dlatego wiedza o języku, a przy tym traktowanie go jako dobra samego w sobie, a nie jedynie intuicyjnego narzędzia porozumiewania się, pozwala należycie docenić nie tylko język w ogóle, ale też jego odmiany regionalne, dialekty, gwary, które jako zagrożone zasługują na szczególną troskę.

Słownik

dialekt

(gr. *diálektos* – rozmowa) – odmiana języka polskiego używana na określonym obszarze głównie przez ludność wiejską, wyróżniająca się swoistymi cechami językowymi; w obrębie dialektu występują gwary, używane na mniejszych obszarach

dialektyzm

sposób wymowy, wyraz, forma gramatyczna lub składniowa charakterystyczne dla danego dialektu lub gwary (np. *mliko* – mleko, *włęgnąć się* – wrodzić się, *dwa żony* – dwie żony)

gwara

odmiana języka używana na niewielkim terytorium (np. w jednej gminie) przez ludność wiejską, wyróżniająca się właściwymi sobie cechami językowymi

leksyka

(gr. *leksikón*) – ogół wyrazów wchodzących w skład jakiegoś języka

regionalizm

(łac. *regionalis* – dotyczący okolicy) – wyraz, forma, związek frazeologiczny charakterystyczne dla określonych regionów Polski, w przeciwieństwie do dialektyzmów obecne w języku różnych warstw społecznych

spółgłoska “nga”

tylnojęzykowe *n* w wyrazach takich jak *ręka* [reŋka]

spółgłoska sonorna

(in. spółgłoska zwarto-otwarta, półspółgłoska) – spółgłoska, w artykulacji której dochodzi do otwarcia jednego z kanałów głosowych i przepływu powietrza; w polszczyźnie sonorne to *m, n, r, l, ł, j*

sufiks

(łac. *suffixus* – dołączony) – element językowy, który występuje po rdzeniu wyrazu i pełni funkcję słowotwórczą

Film

Polecenie 1

W polszczyźnie mieszkańców niektórych polskich miast powoli zanikają regionalne cechy języka. Wysłuchaj wykładu prof. Miodka na temat uwarunkowań regionalnych polszczyzny i uzupełnij mapę myśli nazwami tych miast.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D19843Dte>

Wykład prof. Jana Miodka o uwarunkowaniach regionalnych polszczyzny

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału z wykładem profesora Jana Miodka o uwarunkowaniach regionalnych polszczyzny.

Polecenie 2

Wyjaśnij uwarunkowania historyczno-polityczne wymieszania, a następnie zaniku cech regionalnych polszczyzny w tych częściach Polski, do których należą wypisane przez ciebie miasta.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uzupełnij zdanie wyrazami *udźwiężniająca* i *ubezdźwiężniająca*.

ubezdźwiężniająca, udźwiężniająca

W wymowie warszawskiej panuje wymowa, natomiast
w krakowsko-poznańskiej wymowa

Ćwiczenie 2

Zidentyfikuj wymowę krakowsko-poznańską lub warszawską. Obok przykładów zapisz KP lub W.

[tango] -

[kongo] -

[p'ez_adama] -

[klup_atmosfera] -

[śfinka] -

[sareńka] -

Ćwiczenie 3

Określ, na jakim terenie używa się poniższych regionalizmów. Obok ciągów wyrazów i wyrażeń wpisz literę K (krakowskie), P (poznańskie) lub W (warszawskie).

kartofle, włoszczyzna, kurczak, na dworcu -

ziemniaki, borówki, jarzyna, na polu -

pyry, balwierz, laczki, liściaty -

Ćwiczenie 4

Połącz nazwy odmian regionalnych polszczyzny.

krakowska, poznańska, warszawska

małopolska	
wielkopolska	
mazowiecka	

Ćwiczenie 5

Uzupełnij tekst podanymi wyrażeniami.

mówionej, mówionej i pisanej, gwary, regionalna odmiana polszczyzny, ludność wiejską, dialekt

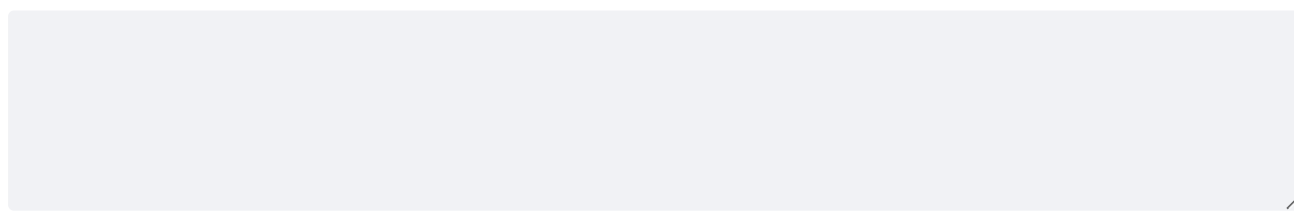
Odmianą języka używaną głównie przez na określonym obszarze jest W jego obrębie można wyróżnić, używane na mniejszym terytorium, np. na terenie kilku sąsiadujących ze sobą wsi. Dialekty i gwary występują wyłącznie w formie Z kolei to uwarunkowany geograficznie wariant języka ogólnopolskiego, który może występować w postaci, używany przez przedstawicieli różnych warstw społecznych.

Ćwiczenie 6

Przeczytaj poniższy fragment. Zwróć uwagę na proponowane przez autora rozstrzygnięcie sporu. Odpowiedz na dwa pytania:

1. W jakiej odmianie regionalnej polszczyzny autor sytuuje początki polskiego języka ogólnego?
2. Co decyduje o takim rozstrzygnięciu?

” Z kolei stajemy przed drugim zasadniczym pytaniem, jakie jest dialektyczne pochodzenie tych pierwocin polszczyzny ogólnej, zwłaszcza jej literackiej odmiany.

W trwającym przeszło pół wieku sporze naukowym wypracowały się w tej sprawie dwa przeciwstawne stanowiska: hipotezy wielkopolskiej i hipotezy małopolskiej.[...]

W rezultacie trzeba uznać w całościowym procesie wstępnego, średniowiecznego kształtowania się języka ogólnego i jego załączkowej odmiany literackiej podstawowy i przeważający udział składników systemu gramatycznego dialektu wielkopolskiego; uczestnictwo niektórych właściwości dialektu małopolskiego jest już w owym okresie niewątpliwe.

Ćwiczenie 7

Na podstawie przytoczonego fragmentu wypisz czynniki kulturowe mające wpływ na XVI-wieczny kształt polszczyzny ogólnej.

” Zenon Klemensiewicz

Historia języka polskiego

Małopolski wpływ w XVI-wiecznym procesie normalizacji systemu fonologicznego i morfologicznego nie da się zaprzeczyć. Dowodzą go nie tylko poszczególne formacje językowe w postaci już to wyłącznie małopolskiemu podłożu gwarowemu właściwej, już też co najmniej również jemu znanej. Zwłaszcza te ostatnie nie byłyby same przez się przekonywające, ponieważ można je powiązać także z Wielkopolską. Okolicznością, która wzmacnia argumentację faktów językowych, jest wzgląd na ich historyczno-kulturalną obudowę.

Mam tu na myśli nade wszystko fakt, że właśnie Kraków stał się w XVI w. pierwszorzędnym ośrodkiem wzmożonego polskiego życia umysłowego oraz piśmienniczej i wydawniczej produkcji.

Z krakowskich oficyn wychodziła ogromna większość druków różnej treści. W ich adiustacji dążyło się konkurencyjnie do postępu i ujednostajnienia kształtów gramatycznych i ortograficznych.

[...]

Ale te małopolanizmy, których się użyło w starannie przygotowanych drukach krakowskich, zyskiwały przez to samo na powadze, stawały się modne, ustalały się tym łatwiej, że znajdowały mocne oparcie w żywym języku ludności Krakowa. A w kontaktach z ludźmi dworu wawelskiego i z absolwentami Akademii Krakowskiej mogły się rychło i bez osobnych zachodów rozpowszechnić po całej Polsce.

O wpływie językowego środowiska krakowskiego może świadczyć i to, że trafiali się autorzy z Wielkopolski pochodzeniem, którzy wbrew

swoim przyzwyczajeniom językowym wprowadzali formacje małopolskie.

Źródło: Zenon Klemensiewicz, *Historia języka polskiego*, Warszawa 1982, s. 372.

Ćwiczenie 8

Jak sądzisz, dlaczego należy dbać o zachowanie regionalnych odmian polszczyzny? W jaki sposób można to robić? Swoją odpowiedź zapisz w formie krótkiej wypowiedzi pisemnej.

Dla nauczyciela

Autorka: Marzenna Śliwka

Przedmiot: Język polski

Temat: „Na pole” czy „na dwór”? Polszczyzna regionalna na wybranych przykładach

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

5) określa właściwości języka jako nośnika i przekaźnika treści kulturowych;

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

3) określa funkcje języka: poznawczą (kategoryzowanie świata), komunikacyjną (dostosowanie języka do sytuacji komunikacyjnej) oraz społeczną (budowanie wspólnoty regionalnej, środowiskowej, narodowej);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele lekcji. Uczeń:

- dostrzega różnicę między gwarą a dialektem,
- analizuje zjawiska fonetyczne charakterystyczne dla polszczyzny różnych regionów kraju,
- wskazuje charakterystyczne cechy wymowy warszawskiej oraz krakowsko-poznańskiej,
- ocenia wpływ używania regionalizmów na skuteczność komunikacji między ludźmi.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- metoda aktywizująca - spacer klasowy.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom materiał „*Na pole*” czy „*na dwór*”? *Polszczyzna regionalna na wybranych przykładach.* Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćw. 1 i 2 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. **Praca z multimediami.** Wprowadzeniem do lekcji jest wykład profesora Miodka zamieszczony w sekcji „Film”. Po obejrzeniu uczniowie dzielą się spostrzeżeniami, odnosząc się do obserwacji z życia.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimediami.** Uczniowie wykonują w parach ćwiczenia 4, 6, 7, 8 (sekcja „Sprawdź się”). Następuje krótkie omówienie wykonanych zadań.
2. **Praca z tablicą multimedialną.** Uczniowie zapisują na kartkach inicjały najstarszych członków swojej rodziny. Następnie nauczyciel prosi uczniów o zaznaczenie na interaktywnej mapie (przyklejenie kartek), skąd pochodzą najstarsi członkowie rodziny. Warto przyrzeć się efektowi ćwiczenia. Uczniowie wyciągają wnioski dotyczące ich korzeni, dzielą się ciekawostkami na temat języka, jakim posługują się członkowie ich rodzin.
3. Nauczyciel zadaje pytania: Czy zaskoczyły was jakieś określenia, sformułowania? Jakie różnice zauważacie między językiem, którego używacie, a językiem starszych osób z waszych rodzin?

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy fragment wypowiedzi profesora Jerzego Bralczyka: „Przez długi czas dla mnie powiedzieć »ty bucu« znaczyło mniej więcej tyle, co »ty bufonie« czy »ty bubku nadęty«. Na szczęście, wytłumaczono mi, że w Krakowie raczej nie powinienem się tak wyrażać. Regionalizmy warto więc poznawać również po to, aby nie narazić się na nieprzyjemności” („Gazeta Krakowska”, 17.09.2010). Prowadzący zadaje pytanie: Czy zgadzacie się z tą opinią? Uczniowie wypowiadają się, budując argumentację. Wnioski z wypowiedzi zostają zapisane w formie notatki.

Praca domowa:

1. Przeprowadź wywiad z najstarszymi osobami w rodzinie. Zachęć je do wypowiedzi na temat słownictwa charakterystycznego dla regionu, z którego pochodzą. Sporządź słowniczek ciekawych słów i zwrotów.

Materiały pomocnicze:

- Marian Kucała, *Twoja mowa cię zdradza. Regionalizmy i dialektyzmy języka polskiego*, Kraków 2002.
- Bogusław Dunaj, Maciej Rak (red.), *Polszczyzna mówiona ogólna i regionalna. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej*, Kraków 2009.
- *Powiedziane po krakowsku. Słownik regionalizmów krakowskich*, Kraków 2019.

Wskazówki metodyczne

- Aby uatrakcyjnić kolejne zajęcia i zainteresować tematem, można zaproponować uczniom wykonanie zadania domowego w formie quizu „Czy rozumiesz, o czym mowa?” (z wykorzystaniem dowolnej aplikacji multimedialnej).